

סוגיות בנושאים אקטואליים

שיעור 1

חובות הקורס: נוכחות, מבחן בסוף השנה, נוכחות "פעילה"
ישנו אתר מלווה לקורס - מקורות וחומרי עזר lemida.biu.ac.il - מס' קורס 02367, קבוצה 21.
jefrey.woolf@biu.ac.il

ממודרנה לפוסט מודרנה: הלכה- מערכת משפטית המבטאת בקשר תרבותי פסיכולוגי ערכי מסוים, (רוב המקורות עליהם הרבנים מתבססים נכתבו בזמן הפוסט מודרני)

קדם מודרנה - ימי הביניים היהודיים. הם לא היו זהים לימי הביניים הכלליים. מבחינה כרונולוגית ימי הביניים היהודיים מתחילים בערך בשנת 711 ומסתיימות ב- 1789 (המהפכה הצרפתית).

ב-711 עבד משוחרר לספרד (ג'בל טאריק) והביא לידי סיום את שלבו הראשון של הכיבוש המוסלמי. מרגע הפלישה, כל היהודים בעולם חיו תחת שלטון נוצרי או מוסלמי. עד אז היהודים היו תחת עובדי אלילים (פגניים). השינוי הזה בא לידי ביטוי בכמה אופנים:

1) גם הנצרות וגם האסלאם הם דתות שטוענות למונופול מוחלט על האמת. לעומת זאת הפגנית יותר סובלנית בשני המקרים עצם המשך קיומם של היהודים הפך לבעיה פוליטית ותאולוגית.

היהודים היו צריכים להתאסלם או להתנצר אך לא הייתה כפייה להתנצר ע"פ האסלאם.

הבדל בין 2 הדתות - היהודי ששילם את המסים והסכים למעמד הנחות יכל להתנחם בביטחון יחסי בגופו ממונו ודתו. היהודים קיבלו אוטונומיה. כל הזיקה כלפי השלטון הייתה זיקה של תשלום מסים ובפועל היהודים ניהלו את חייהם ע"פ התורה. במידה ויהודי יפר את תנאי הקיום שנקבעו ע"י האסלאם והוא ימות (לפי האסלאם).

לפי הנצרות, היהודים סיימו את תפקידם (ועתידם) ההיסטורי. היהודים היו עקשנים ורצו להישאר. יהודי בשם אוגוסטינוס אמר שליהודי יש תפקיד, ואין להרגו אלא עליו להשאר.

הנימוק להשארת היהודים הנו פסוק מתהלים "פני שכתו עמי" - היהודים אחראים לפי הברית החדשה למותו של ישו וכעת הם ממלאים תפקיד דתי חינוכי בעולם, וזו הסיבה להישארותם (ע"י אלוהים).

1 - היהודים הם העם היחיד שנשאר (מכל העמים שהיו בעבר ונכחדו)

2 - הדת היהודית מאובנת והיהודים שומרים עליה

3 - התנאים בהם היהודים מוחזקים חייבים להיות מבאים ומשפילים על מנת שהנוצרים יבינו מה קורה לאנשים שסירבו לקבל את אלוהותו של ישו.

4 - הנוצרים מקווים שהיהודים ירצו להתפתח ולא ירצו להחיות בצורה באזיה ולפיכך יאלצו להתנצר בסופו של דבר.

עד אוגוסטינוס, לא הבינו שליהודי יש תפקיד ועליהם להישאר בעולם.

מה שמאפיין את החברה הנוצרית בימי הביניים,

1 - הקבוצה הלוחמת (האצולה)

2 - המפללת (הכמורה)

3 - הקבוצה העובדת (עובדי אדמה)

כל שלושת הקבוצות בחברה הנוצרית היו ביחסים מוסדרים לפי שבועות ואמונות נוצריות.

אדם שלא היה נוצרי, במובן משפטי לא יכל להתקיים בתוך הקבוצות הללו.

הזהות המשפטית של אדם נקבעה לפי הקבוצה אליה השתייך. לא היה אדם פרטי אלא אדם כחלק מקבוצה.

מי שלא השתייך לקבוצה כלשהי, לא הייתה לו הגנה והוא היה חשוב כמת.

היהודי היה משולל מעמד. נוצר "פטנט" לפיו המעמד היהודי מוסדר בהתאם לזכויות שנכתבו ע"י השליטים המקומיים.

כתבים אלו נקראו "פריבילגיות" (מלטינית: *privilegia*; נגזר מ-*privatus*, *privatus legus*; "חוק פרטי"; בעברית: זכות-יתר). ע"פ הפריבילגיה היהודים הוגדרו כפועלים.

פריבילגיה זו כללה אוטונומיה, מסים, חובה להשתתף בפעילות מסחרית כלשהי.

מה שמאפיין את היהודי גם בעולם המוסלמי זו העובדה שהיהודים ניהלו את חייהם לפי התורה בכל מיני תחומים.

בימי הביניים ובעת העתיקה לא היה מושג של "אתאיזם" או חילוניות כלשהי.

כל זה השתנה עם פרוץ המודרנה (האוטונומיה של היהודים)

במודרנה אט אט החל תהליך הנקרא "אמנציפציה". המהפכה הצרפתית החלה לגלגל תהליך של התאזרחות ובהם האזרחים.

"הצהרת זכויות האדם" - הצהרה שהצרפתים הוציאו. היו יהודים מסוימים שחיו תחת שלטון צרפתי אך הם היו מסופחים לצרפת ולא היו אזרחים מן המניין. מעולם לא זכו היהודים באירופה (עד לאחר מלחמת העולם השנייה) לזכויות שוות. מצד שני בגרמניה, איטליה ובלגיה ניתנה אמנציפציה ליהודים בתנאי. לאחר המהפכה היה ביטול של אותן "קבוצות" בחברה וניסו להגדיר מחדש את המעמד ה-"אזרחי" (יהודי יהיה "אזרח צרפת" ודתו תהיה "יהודי" - הפרדה בין דת למדינה). הקהילה היהודית הפכה לגוף עצמאי כך שליהודי הייתה בחירה אם להשתייך אליה או לא. (כל עוד המבנה החברתי היה מבנה של "קבוצות", לא היה מצב שאדם לא משויך לקבוצה כלשהי: או יהודי או מוסלמי או נוצרי). היכולת של האדם להשתחרר משיוך דתי הביאה לחילוניות. לפני המודרנה היה שיוך יהודי דבר מובן מאילו. לאחר המודרנה - השיוך הדתי היה אינדיבידואלי. אורח החיים של היהודי קיבל תפנית: חייו לא היו מוכתבים ע"פ ההלכה (אלא מבחירה) וניתן היה לבחור בחילוניות אתאיסטית. אידייליה לא נוצרה, עקב רגשות דתיים חזקים שנתרו באירופה. החברה היהודית הייתה נתונה תחת מבחן: לראשונה הייתה אלטרנטיבה ליהודים שלא להיות קשורים לצו ההלכה. דבר זה הביא את ההלכה לראשונה להתמודדות עם מצבים לא צפויים, שאלות חדשות לגבי מעמד ההלכה ומשבר זהותי אמיתי. ביטול הקהילה גרם לכך שלא היו יותר סנקציות על אנשים שעוברים על צו ההלכה. זהו המחבר מקדם מודרנה למודרנה.

שיעור 2

תהליך האמנציפציה לא היה סימטרי בכל מדינות אירופה וקל וחומר במדינות באפריקה או באסיה. לדוגמה, באלג'יר ובמרוקו תהליך האמנציפציה כמעט ולא היה קיים. חלק מהטראומה של עדות המזרח כאשר הגיעו לארץ, הייתה דומה לטראומה שחלה ביהודי אירופה לפני כמאה שנים. המשמעות העיקרית מבחינת אמנציפציה היא שתם עידן אכיפת ההלכה באמצעים הרגילים (חרם, נידוי קהילתי וכו'). משמעות נוספת היא שכוחם של הרבנים נפגע. משמעות נוספת היא שניתנה אפשרות לפתח זהות חדשה תחת היהדות: יהודי שאינו מקיים את ההלכה. על רקע זה קמה תנועת היהדות הרפורמית, היהדות הקונסרבטיבית, היהדות הדתית לאומית והחילוניות.

ההתבוללות שבאה בעקבות כך, התחלקה למספר אפשרויות: היהודים שהפרידו את יהדותם כלאום אמרו: "אנחנו אזרחי גרמניה ודתנו דת משה" לעומת היהודים שעשו להפך: "אנחנו העם היהודי אך דתנו איננה דת משה". ההלכה הייתה צריכה להתמודד עם המצב החדש שנוצר.

טעמי המצוות לפי ההלכה: (א) להתקרב לבורא עולם ולהבין את דרכיו. (ב) תשובות לקיום העולם והסברים גלובליים. (מניין באתי? לאן אני הולך?) (ג) המסע הדתי רוחני של האדם.

הפילוסופים היהודיים מאמינים כי השכל מאפשר לאדם להתחבר לבורא עולם משום שנברא בצלמו והשכל על אותו "תדר" אלוהי. מכאן, לכל האנשים בעולם בין אם הם גויים או יהודים - ישנה אפשרות להתחבר לבורא עולם. הרמב"ם אומר שההקדש לבורא עולם לא חל רק על הלויים אלא על כל באי עולם.